

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
PEDRA CRUZA VILLALÓNA
przedstawiona w dniu 30 maja 2013 r.¹

Sprawa C-306/12

**Spedition Welter GmbH
przeciwko
Avanssur SA**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Landgericht Saarbrücken
(Niemcy)]

Dyrektywa 2009/103/WE — Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych — Artykuł 21 ust. 5 — Przedstawiciel wyznaczony do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych — Reprezentacja bierna dla doręczeń pism procesowych — Uregulowanie krajowe, które uzależnia skuteczność doręczenia od udzielenia przez pozwanego wyraźnego pełnomocnictwa na rzecz przedstawiciela — Bezpośrednia skuteczność — Obowiązek dokonywania zgodnej wykładni — Trójstronna skuteczność dyrektywy

1. Landgericht Saarbrücken przedstawił Trybunałowi Sprawiedliwości liczne wątpliwości dotyczące wykładni oraz możliwości powoływania się na art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103/WE w sprawie ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczenia od takiej odpowiedzialności². Dokładniej, sąd odsyłający zwraca się o wyjaśnienie, czy przepis ten uprawnia cywilny sąd krajowy do dokonania skutecznego doręczenia pozwu „przedstawicielowi wyznaczonemu do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych” w sytuacji, kiedy ten nie posiada wyraźnego pełnomocnictwa ze strony pozwanego. W przypadku udzielenia twierdzącej odpowiedzi na pytanie pierwsze sąd odsyłający ma także wątpliwości dotyczące możliwości powołania się na art. 21 w stosunku „trójstronnym”, takim jak w niniejszej sprawie, kiedy dyrektywa jest stosowana wobec organu publicznego, lecz pośrednio wywołuje ona skutek wobec jednostki.

1 — Język oryginału: hiszpański.

2 — Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 września 2009 r. (Dz.U. L 263, s. 11).

I – Ramy prawne

A – Unijne ramy prawne

2. Dyrektywa 2009/103 uchyliła dyrektywę 2000/26 w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej³. Jednakże nowy akt utrzymał dotychczasowe brzmienie przepisów będących przedmiotem wykładni w niniejszej sprawie, to jest wskazanych poniżej motywów oraz, w szczególności, przepisów art. 20 i 21:

„(20) Poszkodowanym w wypadkach pojazdów mechanicznych należy zagwarantować porównywalne traktowanie, bez względu na to, gdzie na obszarze Wspólnoty wypadek miał miejsce.

[...]

(34) Strony poszkodowane, które poniosły stratę lub szkodę w wyniku wypadku drogowego objętego zakresem stosowania niniejszej dyrektywy i mającego miejsce w państwie innym niż ich państwo stałego miejsca zamieszkania, powinny być uprawnione do wnoszenia roszczenia w swoim państwie członkowskim przeciwko przedstawicielowi wyznaczonemu przez zakład ubezpieczeń strony odpowiedzialnej. Rozwiązanie to umożliwiłoby załatwienie szkody poniesionej przez strony poszkodowane poza państwem członkowskim ich stałego miejsca zamieszkania zgodnie ze znanymi im procedurami.

(35) Ten system utrzymywania przedstawicieli w państwie członkowskim stałego miejsca zamieszkania strony poszkodowanej nie ma wpływu ani na zasadnicze przepisy prawa stosowane w każdym indywidualnym przypadku, ani też na kwestię jurysdykcji.

[...]

(37) Należy zapewnić, aby państwo członkowskie, w którym zakład ubezpieczeń jest zarejestrowany, wymagał[o] od tego zakładu wyznaczenia przedstawicieli działających lub zarejestrowanych w innych państwach członkowskich, celem gromadzenia wszelkich niezbędnych informacji związanych z roszczeniami w wyniku takich wypadków oraz podejmowa[nia] odpowiedni[ch] działa[ń] dla rozstrzygnięcia takich roszczeń w imieniu i na rachunek zakładu ubezpieczeń, łącznie z wypłatą odszkodowań. Ci przedstawiciele powinni dysponować wystarczającymi uprawnieniami, aby reprezentować zakład ubezpieczeń wobec osób, które poniosły szkody w wyniku takich wypadków, a także aby reprezentować zakład ubezpieczeń wobec władz krajowych, a także w razie potrzeby przed sądami, w zakresie, w jakim jest to zgodne z zasadami międzynarodowego prawa prywatnego dotyczącego ustalenia jurysdykcji.

[...]

3 — Dyrektywa 2000/26 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 maja 2000 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i zmieniająca dyrektywy 73/239/EWG i 88/357/EWG (czwarta dyrektywa w sprawie ubezpieczeń komunikacyjnych) (Dz.U. L 181, s. 65).

Artykuł 20

Przepisy szczególne dotyczące wypłaty odszkodowania poszkodowanym w następstwie wypadku w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie stałego miejsca zamieszkania

1. Celem art. 20–26 jest ustanowienie przepisów szczególnych mających zastosowanie wobec stron poszkodowanych, uprawnionych do odszkodowania w związku ze stratą lub szkodą powstałą w wyniku wypadku, który miał miejsce w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie stałego miejsca zamieszkania strony poszkodowanej, spowodowaną użytkowaniem pojazdów ubezpieczonych i mających stałe miejsce postoju w państwie członkowskim.

Bez uszczerbku dla przepisów ustawodawstwa państw trzecich, dotyczących odpowiedzialności cywilnej i międzynarodowego prawa prywatnego, niniejsze przepisy stosuje się również wobec stron poszkodowanych zamieszkałych w państwie członkowskim i uprawnionych do odszkodowania w związku ze stratą lub szkodą powstałą w wyniku wypadku, który miał miejsce w państwie trzecim, którego narodowe biuro ubezpieczeniowe przyłączyło się do systemu zielonej karty, w każdym przypadku, jeżeli wypadek taki został spowodowany użytkowaniem pojazdów ubezpieczonych i mających stałe miejsce postoju w państwie członkowskim.

2. Artykuły 21 i 24 stosuje się tylko w odniesieniu do wypadków spowodowanych ruchem pojazdu:

- a) ubezpieczonego przez przedsiębiorstwo w państwie członkowskim innym niż państwo stałego miejsca zamieszkania strony poszkodowanej; oraz
- b) mającego stałe miejsce postoju w państwie członkowskim innym niż państwo zamieszkania strony poszkodowanej.

Artykuł 21

Przedstawiciele wyznaczeni do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń

1. Każde państwo członkowskie podejmuje wszelkie niezbędne środki, aby zagwarantować, że wszystkie zakłady ubezpieczeń ubezpieczające ryzyka zaliczone do klasy 10 pkt A załącznika do dyrektywy 73/239/EWG, innych niż odpowiedzialność przewoźnika, wyznaczają swoich przedstawicieli w każdym państwie członkowskim innym niż to, w którym uzyskały oficjalne zezwolenie.

Przedstawiciel odpowiada za rozpatrzenie i zaspokojenie roszczeń będących wynikiem wypadku w przypadkach, o których mowa w art. 20 ust. 1.

Przedstawiciel ma miejsce zamieszkania lub jest zarejestrowany w państwie członkowskim, w którym został wyznaczony.

2. Wybór przedstawicieli zależy wyłącznie od zakładu ubezpieczeń.

Państwa członkowskie nie mogą ograniczać tego wyboru.

3. Przedstawiciel może działać na rzecz jednego lub większej liczby zakładów ubezpieczeń.

4. Przedstawiciel w związku z takimi roszczeniami gromadzi wszelkie informacje niezbędne przy zaspokojeniu roszczeń i podejmuje środki niezbędne do wynegocjowania zaspokojenia roszczeń.

Wymóg wyznaczenia przedstawiciela nie wyklucza prawa strony poszkodowanej lub jej zakładu ubezpieczeń do wszczęcia procedury sądowej bezpośrednio przeciwko osobie, która spowodowała wypadek, lub przeciwko jej zakładowi ubezpieczeń.

5. Przedstawiciele muszą posiadać wystarczające uprawnienia do reprezentowania zakładu ubezpieczeń w stosunku do stron poszkodowanych w przypadkach, o których mowa w art. 20 ust. 1, oraz do pełnego zaspokojenia ich roszczeń.

Muszą oni być zdolni do badania spraw w oficjalnym języku(-kach) państwa członkowskiego stałego miejsca zamieszkania strony poszkodowanej.

6. Wyznaczenie przedstawicieli nie stanowi otwarcia oddziału w rozumieniu art. 1 lit. b) dyrektywy 92/49/EWG, a przedstawiciela nie uważa się za jednostkę organizacyjną w rozumieniu art. 2 lit. c) dyrektywy 88/357/EWG lub za jednostkę organizacyjną w rozumieniu rozporządzenia (WE) nr 44/2001”.

B – Krajowe ramy prawne

3. Dyrektywa 2009/103 została transponowana w Niemczech poprzez Versicherungsaufsichtsgesetz (zwaną dalej „VAG”). Dokładniej, art. 21 ust. 5 dyrektywy został transponowany za pomocą § 7b ust. 2 VAG, który ma następujące brzmienie:

„Przedstawiciel wyznaczony do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powinien mieć miejsce zamieszkania lub siedzibę w państwie, w którym został on wyznaczony. Może on działać na rachunek jednego lub kilku zakładów ubezpieczeń. Powinien on dysponować uprawnieniami pozwalającymi mu na reprezentowanie zakładu ubezpieczeń wobec poszkodowanego i na pełne zaspokojenie jego roszczeń o odszkodowanie. Powinien on spełniać warunki niezbędne dla rozpatrywania sprawy w języku lub językach oficjalnych państwa, w którym został wyznaczony”.

4. System doręczania obowiązujący w niemieckim postępowaniu cywilnym został ujęty w §§ 166 i nast. Zivilprozessordnung (kodeksu postępowania cywilnego). W § 171 dotyczącym doręczania poprzez pełnomocnika stwierdza się, iż:

„Można dokonać doręczenia, z tymi samymi skutkami prawnymi, prawidłowo ustanowionemu pełnomocnikowi lub stronie. Pełnomocnik powinien przedstawić pisemne pełnomocnictwo”.

II – Okoliczności faktyczne i postępowanie główne

5. Spedition Welter jest przedsiębiorstwem z siedzibą w Niemczech, i jest właścicielem samochodu ciężarowego, który w dniu 24 czerwca 2011 r. uczestniczył w wypadku drogowym na przedmieściach Paryża. W związku z poniesioną szkodą Spedition Welter wniósł do niemieckiego sądu pozew przeciwko kierowcy drugiego pojazdu uczestniczącego w wypadku, zamieszkałego we Francji, który zawarł umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z zakładem ubezpieczeń Avanssur SA mającym siedzibę również we Francji.

6. Sąd pierwszej instancji doręczył pozew przedstawicielowi Avanssur SA w Niemczech wyznaczonemu do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych, to jest AXA Versicherungs AG.

7. AXA Versicherungs AG odmówiła przyjęcia pozwu, wskazując, iż pozwany nie upoważnił go wyraźnie do przyjmowania doręczeń w jego imieniu.

8. Sąd pierwszej instancji odrzucił powództwo jako niedopuszczalne z powodu poważnych braków formalnych, ponieważ pozew nie został skutecznie doręczony pozwanemu. Zdaniem sądu pierwszej instancji pozew powinien zostać doręczony bezpośrednio Avanssur SA zgodnie z obowiązującymi instrumentami współpracy sądowej, to jest rozporządzeniem nr 1393/2007 dotyczącym doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych

i handlowych⁴.

9. Powód zakwestionował taką wykładnię i wniósł apelację do Landgericht Saarbrücken, powołując się wprost na art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103. Powód uważa, iż przepis ten ustanawia na rzecz przedstawiciela pełnomocnictwo *ope legis* dla celów doręczeń w ramach postępowania dotyczącego odpowiedzialności cywilnej w związku z ruchem pojazdów mechanicznych.

10. Wobec wątpliwości powstałych w wyniku stanowiska powoda Landgericht Saarbrücken postanowił zawiesić postępowanie w celu przedstawienia niniejszych pytań prejudycjalnych Trybunałowi Sprawiedliwości.

III – Pytania prejudycjalne przedstawione Trybunałowi Sprawiedliwości

11. W dniu 26 czerwca 2012 r. wpłynął do sekretariatu Trybunału Sprawiedliwości złożony przez Landgericht Saarbrücken wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawierający następujące pytania:

„1) Czy art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 [...] należy interpretować w ten sposób, że uprawnienia przedstawiciela wyznaczonego do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych obejmują również reprezentację bierną dla doręczeń na rzecz zakładu ubezpieczeń tak, iż w sprawie wszczętej przez poszkodowanego przeciwko zakładowi ubezpieczeń o odszkodowanie doręczenie sądowe dokonane do rąk wskazanego przez ten zakład ubezpieczeń przedstawiciela do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń można uznać za dokonane wobec zakładu ubezpieczeń, który go wyznaczył?

W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze:

2) Czy art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 wywołuje bezpośredni skutek w taki sposób, że poszkodowany może powołać się na ten przepis przed sądem krajowym, a sąd krajowy musi przyjąć, iż doręczenie dokonane do rąk przedstawiciela wyznaczonego do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych jako »przedstawiciela« zakładu ubezpieczeń zostało skutecznie dokonane względem zakładu ubezpieczeń, pomimo że nie zostało udzielone pełnomocnictwo do doręczeń, a prawo krajowe nie ustanawia w tym przypadku pełnomocnictwa *ope legis* do doręczeń, jednakże w pozostałym zakresie doręczenie spełnia wszystkie przesłanki przewidziane przez prawo krajowe?».

12. Uwagi na piśmie przedstawiły Avanssur SA, rządy austriacki i portugalski oraz Komisja Europejska.

IV – Ocena

A – Pierwsze pytanie prejudycjalne

13. W drodze pierwszego pytania Landgericht Saarbrücken zwraca się o wyjaśnienie, czy art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 przyznaje „przedstawicielom wyznaczonym do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych” reprezentację bierną dla doręczeń pism procesowych kierowanych do zakładu ubezpieczeń w toku postępowania cywilnego.

⁴ — Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. (Dz.U. L 324, s. 79).

14. Interwencienci w niniejszym postępowaniu zajęli odmienne stanowiska. Z jednej strony Republika Austrii i Komisja utrzymują, iż przywołany art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 ustanawia reprezentację bierną obejmującą zarówno postępowanie administracyjne, jak i sądowe. Z drugiej strony Avanssur SA i rząd portugalski uważają, że przepis ten nie odwołuje się w żaden sposób do postępowania sądowego, co wyłącza jakąkolwiek reprezentację bierną dla doręczeń w przypadku takim jak w niniejszej sprawie.

15. Przed przystąpieniem do wykładni przywołanego art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 uważam za niezbędne dokonanie pewnych uwag wstępnych.

16. Przede wszystkim spór, jaki toczy się przed sądami niemieckimi, ma miejsce przed sądem mającym jurysdykcję międzynarodową. Ani strony, ani sądy niemieckie, które do chwili obecnej zajmowały stanowisko w sprawie, nie podały w wątpliwość jurysdykcji międzynarodowej sądów niemieckich do rozstrzygnięcia sporu. Jak wykażę w dalszej części opinii, kwestia ta ma istotne znaczenie, ponieważ rozwiązuje szereg problemów dotyczących treści art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103. Mamy bowiem do czynienia ze sporem dotyczącym wyłącznie zakresu reprezentacji biernej dla doręczeń, zatem przedstawione pytanie w żadnym przypadku nie dotyczy kwestii jurysdykcji międzynarodowej sądów, przed którymi toczy się spór.

17. Należy ponadto zastanowić się nad inną, nie mniej istotną kwestią. Sporne uprawnienie dotyczy jedynie reprezentacji biernej dla doręczenia pisma procesowego, jakim jest pozew. Umocowanie, jakie Spedition Welter przypisuje AXA Versicherungs AG, nie obejmuje ani prowadzenia obrony przed sądem, ani żadnego rodzaju reprezentacji pozwanego przed sądami niemieckimi. Umocowanie, jakie zdaniem Spedition Welter wynika z art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103, ogranicza się do kwestii doręczania pism procesowych, co w żadnym przypadku nie wpływa ani na status Avanssur SA jako pozwanego, ani na warunki, w jakich ma on prowadzić swoją obronę. Zaletą przyjęcia, iż mamy do czynienia z reprezentacją bierną dla celów doręczania pism procesowych, jest uniknięcie przez powoda konieczności dokonywania doręczeń międzynarodowych lub, jak w niniejszym przypadku, doręczeń zgodnie z procedurą zawartą w rozporządzeniu nr 1393/2007, które, jak wskazano w niniejszej sprawie, wiążą się z kosztami dokonywania tłumaczeń, których można uniknąć, dokonując doręczenia poprzez przedstawiciela.

18. W rezultacie kwestia, którą się tutaj zajmujemy, ogranicza się do konkretnego i precyzyjnego problemu. Musimy wyjaśnić, czy „przedstawiciel wyznaczony do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych” w rozumieniu dyrektywy 2009/103 legitymuje się reprezentacją bierną dla doręczeń pism procesowych, a dokładniej, pozwu.

19. Po dokonaniu powyższych uwag przystąpię do oceny genezy art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103, a następnie dokonam wykładni tego przepisu w świetle jego celów i systematyki.

1. Geneza art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103

20. Jak już wcześniej wskazano, dyrektywa 2009/103 uchyliła dyrektywę 2000/26, będącą aktem prawnym, który zasadniczo zmienił treść dyrektyw 73/239/EWG i 88/357/EWG⁵. Artykuł 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 bierze swój początek z art. 4 dyrektywy 2000/26. Przepis ten, włączony do dyrektywy w 2000 r., był związany z jedną z wielu nowelizacji zharmonizowanego systemu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej w związku z ruchem pojazdów.

5 — Pierwsza dyrektywa Rady 73/239/EWG z dnia 24 lipca 1973 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie (Dz.U. L 228, s. 3 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 6, t. 1, s. 14) oraz druga dyrektywa Rady 88/357/EWG z dnia 22 czerwca 1988 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenie na życie i ustanowienia przepisów ułatwiających skuteczne korzystanie ze swobody świadczenia usług oraz zmieniająca dyrektywę 73/239/EWG (Dz.U. L 172, s. 1).

21. Komisja zawsze stała na stanowisku, iż przedstawiciel wyznaczony do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych jest uprawniony do odbioru pism procesowych doręczanych przez sąd, a dotyczących odpowiedzialności cywilnej zakładu ubezpieczeń, czemu dała wyraz we wniosku dotyczącym dyrektywy opublikowanym w dniu 10 października 1997 r.⁶, w którym zawarto przepis będący poprzednikiem art. 4, o następującym brzmieniu:

„Przedstawiciel wyznaczony do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych powinien posiadać uprawnienia niezbędne dla reprezentowania zakładu ubezpieczeń wobec osób poszkodowanych, które dochodzą odszkodowania, w tym do dobrowolnej zapłaty odszkodowania oraz w celu reprezentowania go *lub, odpowiednio, zapewnienia, aby był on reprezentowany przed sądami w zakresie roszczeń odszkodowawczych*, w zakresie, w jakim jest to zgodne z Konwencją brukselską z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz innymi aktami prawa prywatnego międzynarodowego dotyczącymi ustalenia właściwości sądu, oraz reprezentowania go przed organami państwa członkowskiego, na terytorium którego reprezentuje on zakład ubezpieczeń”⁷ [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z ww. wniosku].

22. Komisja dodała ponadto w notach wyjaśniających do wniosku, iż przepis ten miał na celu określenie skutków, jakie działania przedstawiciela wywołują wobec ofiary⁸. Biorąc pod uwagę, że przedstawiciel ten działałby jako przedstawiciel prawny zakładu ubezpieczeń w zakresie zaspokajania roszczeń, jego działania służyłyby pośredniczeniu pomiędzy zakładem ubezpieczeń a ofiarą. W dalszej części Komisja stwierdza:

„Niniejszy akt prawny nie przypisuje właściwości sądowej państwu miejsca zamieszkania ofiary, ponieważ nie byłoby to właściwe w tych przypadkach, które zwykle powinny być rozstrzygnięte w oparciu o prawo inne niż prawo siedziby sądu, czyli zgodnie z przepisami prawa prywatnego międzynarodowego sądu, do którego wniesiono pozew. W związku z tym okoliczność, iż przedstawiciel ten byłby uprawniony do reprezentowania zakładu ubezpieczeń »przed sądami« będzie mieć w praktyce, w kontekście niniejszej dyrektywy, ograniczone znaczenie”⁹.

23. Należy w związku z tym podkreślić okoliczność, że Komisja kładła nacisk na to, że aspekt procesowy przedstawicielstwa prawnego nie powinien być w żaden sposób uwarunkowany zasadami jurysdykcji międzynarodowej sądu. Z tego względu Komisja zwróciła uwagę, co jest niezwykle istotne w niniejszej sprawie, iż znaczenie procesowe tego przedstawicielstwa byłoby niewielkie, lub też – jak stanowi ten dokument – przedstawiciel „będzie mieć w praktyce [...] ograniczone znaczenie”. Tym samym Komisja wskazuje, że owo przedstawicielstwo procesowe byłoby ograniczone do reprezentacji dla celów określonych czynności procesowych, czego zasadniczą zaletą jest ułatwienie czynności doręczenia, nie zaś zmiana zasad określania jurysdykcji międzynarodowej sądu.

24. Projekt tej dyrektywy uległ zmianie w trakcie drugiego czytania w Parlamencie Europejskim. Zawarte w art. 3 ust. 5 odwołanie do „organów państw członkowskich” zostało przeniesione do motywów. Porozumienie, do którego doszły Komisja, Rada i Parlament Europejski, znajduje odzwierciedlenie w jednej z opinii Komisji, w której dopuszcza ona w celu uniknięcia wszelkich ewentualnych zmian przepisów prawa prywatnego międzynarodowego usunięcie z przepisów tej dyrektywy odesłania do sądów. Niemniej jednak porozumienie pomiędzy tymi instytucjami polegało na

6 — Wniosek dotyczący czwartej dyrektywy w sprawie ubezpieczenia pojazdów mechanicznych, Bruksela, 10 października 1997 r. [COM(97) 510 wersja ostateczna, 97/0264 (COD)].

7 — Wyróżnienie moje.

8 — Wniosek dotyczący czwartej dyrektywy przytoczony w przypisie 6, s. 6–9.

9 — Ibidem, s. 8.

utrzymaniu odesłania do sądów w preambule, dokładnie w celu zapewnienia pewnego, chociażby „ograniczonego” stopnia przedstawicielstwa, jak proponowała Komisja na początku procesu prawodawczego¹⁰. Porozumienie to znalazło ostatecznie swój wyraz w przyjętym tekście dyrektywy 2000/26, a następnie w tekście dyrektywy 2009/103.

25. Ostatecznie, z genezy dyrektywy 2009/103 wynika, że przedstawicielstwo ustanawiane przez zakład ubezpieczeń w państwie ofiary miało zgodnie z założeniem prawodawcy obejmować reprezentację bierną dla doręczeń pism procesowych, aczkolwiek w ograniczonym zakresie. Podobnie, świadome konsekwencji, jakie taka funkcja przedstawiciela mogłaby mieć dla gwarancji, która zakłada dla pozwanego zasadę właściwości sądu pozwanego, Komisja i Parlament Europejski zajęły się od początku procesu prawodawczego tym, aby reprezentacja bierna dla doręczeń nie naruszała w żadnym przypadku przepisów ogólnych, ani szczególnych prawa prywatnego międzynarodowego mających zastosowanie dla transgranicznych sporów dotyczących odpowiedzialności cywilnej w związku z ruchem pojazdów.

26. Niemniej jednak znaczenie reprezentacji biernej dla doręczeń powinno być w każdym przypadku, jak wynika z prac parlamentarnych, „ograniczone”. Wydaje się rozsądne przyjąć, że taki „ograniczony” skutek obejmuje przynajmniej uprawnienie do odbierania doręczanych pism procesowych w imieniu pozwanego, kiedy powód wszczyna spór przed sądami w państwie swego miejsca zamieszkania. W takich okolicznościach doręczenie pozwu przedstawicielowi ma na celu jedynie formalne utworzenie stosunku sędowo-procesowego. Jeżeli spór ma mieć miejsce przed sądami miejsca zamieszkania powoda, pozwany powinien skorzystać z pomocy prawnej świadczonej przez prawników w państwie powoda. Kolejne pisma procesowe są wówczas doręczane w języku powoda, ponieważ tym językiem posługuje się również adwokat pozwanego. Wreszcie, z punktu widzenia wpływu, jaki wywiera reprezentacja bierna z art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 na postępowanie sądowe, należy stwierdzić, iż jest on, jak wymaga tego ratio wspomnianego przepisu, ograniczony.

2. Wykładnia systemowa art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103

27. Jak już wskazałem powyżej, art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103, stanowiąc, że przedstawiciel ma mieć „wystarczające uprawnienia”, miał na celu objęcie zarówno uprawnienia do reprezentowania zakładu ubezpieczeń wobec poszkodowanych, jak i organów publicznych, w tym organów sądowych, aczkolwiek w odniesieniu do „ograniczonych” zadań. Potwierdzenie takiej woli prawodawcy wydaje się wynikać z motywu 37 dyrektywy, gdzie stwierdza się wyraźnie, iż wystarczające uprawnienia obejmują reprezentację „wobec władz krajowych, a także w razie potrzeby *przed sądami*”¹¹.

28. Ponadto należy też zwrócić uwagę w art. 21 ust. 5 na akapit drugi, gdzie wskazuje się, że reprezentanci „[m]uszą [...] być zdolni do badania spraw w oficjalnym języku(-kach) państwa członkowskiego stałego miejsca zamieszkania strony poszkodowanej”. O ile wcześniej analizowane przepisy potwierdzają, że przedstawicielstwo obejmuje reprezentowanie zakładu ubezpieczeń przed organami sądowymi, ostatnio przywołane postanowienie potwierdza tezę, że przedstawicielstwo obejmuje też te postępowania, w których poszkodowany występuje wobec przedstawiciela w swoim własnym języku. Jak już wyjaśniłem w pkt 17 niniejszej opinii, przyczyną, dla której Spedition Welter

10 — W opinii Komisji w sprawie poprawek Parlamentu Europejskiego do wspólnego stanowiska Rady w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy, Bruksela, z dnia 22 lutego 2000 r. [COM(2000) 94 wersja ostateczna, 1997/0264 (COD)], s. 4, Komisja podkreśliła znaczenie utrzymania odniesienia do sądów „w celu uniemożliwienia takiej wykładni, zgodnie z którą umocowanie przedstawiciela wyznaczonego do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń ograniczone byłoby wyłącznie do organów administracji i nie obejmowałoby sądów. Odniesienie do prawa prywatnego międzynarodowego jest niezbędne w celu wyeliminowania ewentualnych sprzeczności z krajowymi przepisami w dziedzinie jurysdykcji” [tłumaczenie nieoficjalne].

11 — Wyróżnienie moje.

zwrócił się do sądu o doręczenie pozwu przedstawicielowi Avanssur SA w Niemczech, była chęć uniknięcia kosztów tłumaczenia wynikających z rozporządzenia nr 1393/2007. W motywie 34 dyrektywy 2009/103 podkreślono tę kwestię, wskazując na znaczenie, jakie ma dla poszkodowanych możliwość rozstrzygnięcia w sprawie ich roszczeń „zgodnie ze znanymi im procedurami”.

29. Należy także podkreślić okoliczność, że przyjęcie, iż mamy do czynienia z reprezentacją bierną dla doręczeń pism procesowych, nie zmienia zasad prawa prywatnego międzynarodowego mających zastosowanie w niniejszej dziedzinie. Taka ostrożność jest niezbędna, ponieważ należy przypomnieć, że pomimo iż przedstawicielstwo do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń zawiera w sobie uprawnienie do reprezentowania przed sądami, Komisja, Rada i Parlament Europejski postanowiły nie wprowadzać żadnej zasady, która naruszałaby delikatną równowagę charakteryzującą postanowienia o jurysdykcji międzynarodowej sądów i prawa właściwego w przypadkach pozwów o odszkodowanie w wyniku wypadków drogowych w ruchu międzynarodowym. Zastrzeżenie to zostało powtórzone w motywach 35, 36 in fine oraz 38 dyrektywy 2009/103.

30. Teza broniona przez Avanssur SA oraz Republikę Portugalską, zgodnie z którą brak wyraźnej wzmianki o reprezentacji biernej dla doręczeń pism procesowych potwierdza wolę prawodawcy wyłączenia takiej formy przedstawicielstwa, nie obala powyższych argumentów. Jak wskazałem w pkt 20–24 niniejszej opinii, wolą prawodawcy było właśnie włączenie tego rodzaju reprezentacji, aczkolwiek w ograniczonym zakresie, za czym przemawia również systematyka dyrektywy 2009/103. Jednakże przeciwko stanowisku Avanssur i rządu portugalskiego można podnieść także dodatkowy argument trafnie przedstawiony przez Komisję.

31. Jak już wcześniej wskazałem, art. 22 dotyczy procedury odszkodowawczej, zgodnie z którą poszkodowany może skierować swoje roszczenia bezpośrednio do przedstawiciela zakładu ubezpieczeń w państwie swego miejsca zamieszkania, a przy tym w swoim języku. Podobnie art. 18 dyrektywy 2009/103 wymaga od państw członkowskich zapewnienia środków gwarantujących, aby poszkodowanemu w wypadku spowodowanym przez pojazd objęty ubezpieczeniem „przysługiwało bezpośrednie roszczenie wobec zakładu ubezpieczeń chroniącego sprawcę wypadku w zakresie odpowiedzialności cywilnej”. Jak wskazuje sąd odsyłający, odnosząc się do jurysdykcji międzynarodowej sądów niemieckich w niniejszej sprawie, tak właśnie uczyniono w Niemczech¹².

32. Niemniej jednak co najmniej zaskakujące wydaje się, że po dokonaniu wcześniejszych czynności bezpośrednio wobec przedstawiciela, posiadając bezpośrednie roszczenie wobec ubezpieczyciela, nie można było dokonać doręczenia pism procesowych do rąk tego samego przedstawiciela, którego rolą zgodnie z celem dyrektywy 2009/103 jest ułatwienie poszkodowanemu dochodzenia jego roszczeń i, w odpowiednim przypadku, wytoczenia powództwa odszkodowawczego.

33. W związku z tym oraz w świetle przedstawionych argumentów uważam, że art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103, z uwagi na poprzedzające go artykuły oraz systematykę dyrektywy, w zakresie, w jakim odnosi się on do „wystarczających uprawnień” przedstawiciela wyznaczonego do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych, powinien być interpretowany w ten sposób, że obejmuje on reprezentację bierną dla doręczeń pism procesowych, tak jak ma to miejsce w przypadku doręczenia pozwu wniesionego przez poszkodowanego w ramach dochodzenia roszczenia cywilnego przed sądem, który zgodnie z zasadami jurysdykcji międzynarodowej jest właściwy dla rozstrzygnięcia sporu.

12 — Sąd odsyłający odwołuje się w tym zakresie do §§ 68 ZPO i 72–74 ZPO.

B – *Drugie pytanie prejudycjalne*

34. W ramach drugiego pytania prejudycjalnego sąd odsyłający zwraca się o wyjaśnienie, czy art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 wywołuje skutek bezpośredni w taki sposób, że poszkodowany może powołać się na ten przepis przed sądem krajowym, a sąd krajowy musi przyjąć, iż doręczenie skierowane do przedstawiciela wyznaczonego do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń, działającego jako „przedstawiciel” zakładu ubezpieczeń, zostało skutecznie dokonane.

35. Jak wiadomo, określenie bezpośredniej skuteczności przepisu prawa unijnego, w tym dyrektyw, nie jest przesłanką jego zastosowania. Przepis prawa unijnego może mieć zastosowanie, nawet jeżeli niekoniecznie ma bezpośrednią skuteczność¹³. Bezpośrednia skuteczność polega bowiem na zdolności przepisu prawa unijnego do dostarczenia rozwiązania w danych okolicznościach faktycznych jedynie w oparciu o ten przepis, bez konieczności sięgania do innych przepisów unijnych bądź krajowych¹⁴. Jednakże, jeżeli przepis prawa unijnego nie wywołuje skutku bezpośredniego, to jednak w dalszym ciągu może on pełnić istotną rolę dla rozstrzygnięcia sporu, będąc użytecznym dla sądu rozstrzygającego ten spór. W tym ostatnim przypadku przepis unijny nie wywołuje skutku bezpośredniego, lecz w dalszym ciągu będzie on „miał zastosowanie” we wskazanym znaczeniu.

36. Bardziej oczywistym przykładem tego, że zastosowanie przepisu prawa unijnego nie jest synonimem jego bezpośredniej skuteczności jest tzw. obowiązek dokonywania zgodnej wykładni. Przepis prawa unijnego nie posiadający bezpośredniej skuteczności, np. nietransponowana dyrektywa wywołująca skutki pomiędzy jednostkami, może mieć w danym przypadku zastosowanie, bowiem sąd krajowy zawsze jest zobowiązany dokonywać wykładni prawa krajowego w świetle postanowień tej dyrektywy. Dyrektywa ma zastosowanie i sąd powinien ją zastosować w celu rozstrzygnięcia sporu, natomiast inną sprawą jest to, że wobec braku bezpośredniej skuteczności sąd może ją zastosować w celach interpretacyjnych oraz w zakresie, w jakim nie ogranicza tego prawo krajowe. Jest to właśnie przypadek, z jakim mamy do czynienia w niniejszej sprawie, i przystępując do odpowiedzi na pytanie sądu odsyłającego, powinniśmy przede wszystkim zbadać, czy istnieje możliwość dokonania wykładni prawa niemieckiego zgodnie z postanowieniami dyrektywy 2009/103. Jeżeli odpowiedź byłaby twierdząca, brak byłoby konieczności badania, czy art. 21 ust. 5 wspomnianej dyrektywy wywołuje skutek bezpośredni.

37. Komisja stoi na stanowisku o dopuszczalności wykładni prawa niemieckiego w świetle art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103. Jej zdaniem prawo niemieckie w § 7b ust. 2 VAG zawiera dosłowne brzmienie art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103. Jeżeli zatem przywołany przepis dyrektywy 2009/103 należy interpretować, jak wskazałem powyżej, w ten sposób, że przyznaje on przedstawicielowi prawo reprezentacji biernej dla doręczeń pism procesowych, niedopuszczalna byłaby odmienna wykładnia § 7b ust. 2 VAG.

38. Podzielam zdanie Komisji. W rzeczywistości bowiem, po potwierdzeniu przez Trybunał Sprawiedliwości wykładni przepisu prawa unijnego, transponujące go przepisy krajowe będące bezpośrednim i ścisłym powtórzeniem przepisu europejskiego należy interpretować w ten sam sposób, co przepis prawa unijnego. W przypadku takim jak będący przedmiotem niniejszej sprawy, w którym transponujący przepis krajowy został zredagowany w ten sam sposób co przepis europejski, jest oczywiste, iż można dopuścić jedynie wspólną wykładnię przepisu europejskiego i przepisu krajowego. W takiej sytuacji, z zastrzeżeniem, iż decyzyja w tej sprawie należy do sądu odsyłającego, uważam, że § 7b ust. 2 VAG należy interpretować w ten sam sposób co jego europejski pierwowzór, to jest art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103, z którym jest on prawnie powiązany.

13 — Zobacz w tym zakresie K. Lenaerts, T. Corthout, Of birds and hedges: the role of primacy in invoking norms of EU laws, *European Law Review*, 31, No 3, 2006.

14 — Zobacz m.in. wyroki: z dnia 5 lutego 1963 r. w sprawie 26/62 Van Gend & Loos, Rec. s. 1, pkt 11–13; z dnia 3 kwietnia 1968 r. w sprawie 28/67 Molkerei-Zentrale Westfalen/Lippe, Rec. s. 211, pkt 186–187; z dnia 4 grudnia 1974 r. w sprawie 41/74 van Duyn, Rec. s. 1337, pkt 7; z dnia 9 lutego 1982 r. w sprawie 12/81 Garland, Rec. s. 359, pkt 14–15.

39. Podobnie w żaden sposób nie można stwierdzić, że z przepisów ZPO wynika kategoriyczny zakaz zastosowania reprezentacji biernej dla doręczeń. Paragrafy 170 i 171 wyraźnie dotyczą możliwości dokonania doręczenia poprzez pełnomocnika. O ile § 170 ogranicza możliwość takiego doręczenia do wskazanych przypadków, to jednak § 171 przewiduje taki sposób doręczenia w sposób ogólny w takich przypadkach, kiedy mocodawca w drodze uprzedniego porozumienia wyznaczył pełnomocnika. Należy w tym miejscu przypomnieć, iż art. 21 ust. 1 dyrektywy 2009/103 wymaga od państw członkowskich przyjęcia środków niezbędnych dla wyznaczenia przez zakłady ubezpieczeń przedstawicieli we wszystkich państwach członkowskich. Oczywiście jest, iż przedstawicielstwo to zostało sformalizowane w drodze porozumień pomiędzy zakładami ubezpieczeń. W związku z tym, jeżeli dyrektywa 2009/103 zapewnia ustanowienie reprezentacji biernej dla doręczeń, porozumienia pomiędzy mocodawcą a przedstawicielem powinny stanowić wyrażenie woli stron ustanowienia *in concreto* przedstawicielstwa uprzednio zagwarantowanego przez dyrektywę.

40. Oczywiście, to do sądu odsyłającego należy dokonanie wykładni prawa krajowego w sposób zgodny z art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103. Sąd odsyłający powinien tego dokonać, jak to już wyjaśnił Trybunał Sprawiedliwości, „stosując uznane przez [prawo krajowe] metody wykładni [...] w celu osiągnięcia rezultatu wytyczonego przez dyrektywę”¹⁵. W zakresie, w jakim jest to możliwe, a wydaje się, że ma to miejsce w niniejszym przypadku, nie ma potrzeby wypowiedzania się w przedmiocie bezpośredniej skuteczności tego przepisu.

41. Z drugiej strony, przed zakończeniem analizy drugiego pytania prejudycjalnego należy wyjaśnić, czy zachodzi któryś z dwóch wypracowanych w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości wyjątków od obowiązku zgodnej wykładni.

42. W pierwszej kolejności obowiązek sądu krajowego do traktowania dyrektywy jako punktu odniesienia przy dokonywaniu wykładni i stosowaniu przepisów swojego prawa krajowego nie może być podstawą dla dokonywania wykładni prawa krajowego *contra legem*¹⁶. Jednakże ograniczenie to ma miejsce jedynie wówczas, gdy sprzeczność pomiędzy różnymi przepisami jest oczywista, co nie ma miejsca w niniejszym przypadku. Paragraf 171 ZPO, pod warunkiem, że potwierdzi to sąd odsyłający, dopuszcza w sposób ogólny reprezentację bierną dla doręczeń, nie wyłączając wprost przypadku takiego, jak w niniejszej sprawie. Powyższe znajduje potwierdzenie w przywołanym już § 7b ust. 2 VAG, którego wykładnia systemowa z § 171 ZPO nie prowadzi do otwartego konfliktu pomiędzy przepisami krajowymi a prawem Unii.

43. Po drugie, spoczywający na sądzie krajowym obowiązek wykorzystania treści dyrektywy przy dokonywaniu wykładni i stosowaniu odpowiednich przepisów prawa krajowego jest ograniczony również ogólnymi zasadami prawa, a w szczególności z zasadami pewności prawa i nieretroaktywności¹⁷.

44. Nie mamy jednak do czynienia z takim przypadkiem. Spór pomiędzy Spedition Welter a Avanssur, pomimo że występuje pomiędzy tymi dwoma podmiotami, to jednak w zakresie doręczania pism procesowych przekształca się raczej w „stosunek trójstronny”, w którym oczywiście uczestniczą te dwa podmioty, ale także organ publiczny. W sytuacji bowiem, gdy podmiot zwraca się do sądu niemieckiego o doręczenie pisma procesowego innemu podmiotowi, w rzeczywistości powód zwraca się do państwa członkowskiego. Pozwany jest co prawda pośrednim adresatem wniosku powoda, jednakże pozew ma swój wyraźny cel: sąd.

15 — Wyrok z dnia 5 października 2004 r. w sprawach połączonych od C-397/01 do C-403/01 Pfeiffer i in., Zb.Orz. s. I-8835, pkt 116.

16 — Zobacz m.in. wyroki: z dnia 15 kwietnia 2008 r. w sprawie C-268/06 Impact, Zb.Orz. s. I-2483, pkt 100; z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawach połączonych od C-378/07 do C-380/07 Angelidaki i in., Zb.Orz. s. I-3071, pkt 199; z dnia 24 stycznia 2012 r. w sprawie C-282/10 Dominguez.

17 — Zobacz m.in. wyroki: z dnia 8 października 1987 r. w sprawie 80/86 Kolpinghuis Nijmegen, Rec. s. 3969, pkt 13; z dnia 15 kwietnia 2008 r. w sprawie C-268/06 Impact, Zb.Orz. s. I-2483, pkt 100; zob. także analogicznie wyrok z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie C-105/03 Pupino, Zb.Orz. s. I-5285, pkt 44, 47.

45. W odniesieniu do tego typu przypadków Trybunał Sprawiedliwości stwierdził ostatnio, iż „same negatywne skutki dla praw podmiotów trzecich, nawet gdy da się je z pewnością przewidzieć, nie uzasadniają faktu pozbawienia jednostki możliwości powołania się na przepisy dyrektywy przeciwko danemu państwu członkowskiemu”¹⁸. Takimi negatywnymi skutkami są właśnie skutki, na które może powołać się Avanssur SA, sprzeciwiając się wykładni prawa niemieckiego zgodnej z art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103. Jednakże, jak to wcześniej wyjaśniłem, taki rodzaj skutków nie uniemożliwia zastosowania dyrektywy i, a fortiori, możliwości przeniesienia skutków jej wykładni na prawo krajowe.

46. W związku z powyższym w świetle powyższych argumentów uważam, że w zakresie, w jakim uregulowanie niemieckie zawiera przepis transponujący zredagowany w sposób pokrywający się z brzmieniem art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103, sąd odsyłający powinien dokonywać wykładni uregulowania krajowego w sposób zgodny z postanowieniami przywołanego art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103. W okolicznościach niniejszej sprawy brak jest ograniczenia wspomnianej zgodnej wykładni, ponieważ prawo Unii nie stanowi podstawy do wykładni contra legem prawa krajowego ani też nie narusza zasad ogólnych pewności prawa i nieretroaktywności, przy czym zweryfikowanie tej oceny należy do sądu odsyłającego.

V – Wnioski

47. W świetle powyższych rozważań proponuję Trybunałowi Sprawiedliwości, aby na pytania prejudycjalne przedłożone przez Landgericht Saarbrücken odpowiedział w następujący sposób:

- 1) Artykuł 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103 w zakresie, w jakim odnosi się on do „wystarczających uprawnień” przedstawiciela wyznaczonego do rozpatrywania i zaspokajania roszczeń powypadkowych należy interpretować w ten sposób, że obejmuje on również reprezentację bierną dla doręczeń pism procesowych, tak jak ma to miejsce w przypadku doręczenia pozwu wniesionego przez poszkodowanego w celu dochodzenia roszczenia cywilnego przed sądem posiadającym jurysdykcję międzynarodową do rozpoznania sporu.
- 2) W zakresie, w jakim uregulowanie niemieckie zawiera przepis transponujący zredagowany w ten sam sposób, co przepis art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103, sąd krajowy w okolicznościach niniejszej sprawy powinien dokonać wykładni uregulowania krajowego w sposób zgodny z wykładnią przywołanego art. 21 ust. 5 dyrektywy 2009/103.

18 — Zobacz m.in. wyroki: z dnia 22 lutego 1990 r. w sprawie C-221/88 Busseni, Rec. s. I-495, pkt 23–26; z dnia 4 grudnia 1997 r. w sprawie C-97/96 Daihatsu Deutschland, Rec. s. I-6843, pkt 24, 26; z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie C-201/02 Wells, Rec. s. I-723, pkt 57; z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawach połączonych od C-152/07 do C-154/07 Arcor i in., Zb.Orz. s. I-5959, pkt 35.